

Lalita Gandbhir
4200 North Ocean Dr.
#1501 - 2
Riviera Beach, FL 33404
U.S.A.
617-308-3045

जाईची कथा

मीनाक्षी व राघवचा विवाह झाल्यावर तीन वर्षांनी मोहनचा जन्म झाला. मोहनच्या जन्माच्या वेळी राघव रेसिडन्सी करत होता. तो रात्रंदिवस त्याच्या कामात गर्क असायचा.

राघव व मीनाक्षीचा बॉस्टनमध्ये लहानसा एक बेडरूमचा फ्लॅट होता. मीनाक्षी एका डिपार्टमेंट स्टोअरमध्ये नोकरी करत होती. त्यांच्या जेमतेम त्या दोघांना पुरण्याइतक्या पगारातून त्यांना भारतात राघवच्या आईवडिलांना पैसे पाठवावे लागत. अशा कठीण परिस्थितीत अनपेक्षितरित्या मोहन जन्मल्यावर पैशाची टंचाई वाढली. मीनाक्षीला तीन महिने घरी राहणं भाग पडलं. मोहनसाठी कपडे, क्रिब, खेळणी हे घेण्यासाठी पैसे नव्हते. शेवटी वापरलेल्या वस्तू, कपडे तिला स्वतःच्या इच्छेविरुद्ध विकत घ्यावे लागले. ते तिच्या मनाला टोचत राहिलं. मग मोहनला बेबीसिटरकडे ठेवून मीनाक्षीला नोकरी करावी लागली. त्यावेळी राघव व मीनाक्षीने ठरवलं, दुसऱ्या बाळाच्या वेळी मीनाक्षी स्वतः बाळाला सांभाळेल. वापरलेलं काही घेणार नाही.

राघवची रेसिडन्सी संपली. तो तीन सर्जनसुबरोबर प्रॅक्टिस करू लागला. मेडिकल कॉलेजात तो शिकवतही होता. हळूहळू उत्तम सर्जन म्हणून त्याची ख्याती झाली. त्याची आवक वाढली. त्यांनी वेस्टन या सर्बर्बमध्ये मोठं घर घेतलं. मीनाक्षीने नोकरी सोडली. ती घरी राहून मोहनला सांभाळू लागली व फावल्या वेळात आपला चित्रकलेचा छंद जोपासायला तिने सुरुवात केली. तिच्या पेंटिंग्जची प्रदर्शनं भरू लागली. काही पेंटिंग्ज विकलीही गेली. आता पुन्हा दुसऱ्या मुलाची प्रतिक्षा सुरू झाली. पण दोन वर्षं मूल झालं नाही. मीनाक्षीने मग डॉक्टरांना भेटी दिल्या. राघवही तपासणी करून घेऊन आला. पण सर्व डॉक्टरांचं एकच पालुपद. 'तुम्हा दोघांत काही दोष नाही. प्रयत्न करत राहा.'

मोहन बारा वर्षांचा झाला. तेव्हा राघव व मीनाक्षीने दुसऱ्या मुलाची आशा सोडून दिली होती. अशा परिस्थितीत त्यांच्या घरात चिमुकल्या जाईने प्रवेश केला.

राघव आणि मीनाक्षी जाईच्या जन्मानंतर कित्येक महिने हवेत तरंगत होते. त्यांच्या मुलीसाठी त्यांनी सुंदर नवी खोली सजवली. महाग कपडे व खेळणी यांचा जाईवर वर्षाव केला. तिचं थाटात बारसं केलं.

जाईच्या आगमनाने राघव व मीनाक्षी खूष झालेच पण मोहनही आनंदित झाला. त्याला केव्हापासून बहीण किंवा भाऊ हवा होता.

जाईच्या जन्माच्या वेळी मीनाक्षीच्या मनात थोडीशी धाकधुक होती – उशिरा झालेली मुलगी. ठीक असेल ना?

पण जाईला पाहिलं आणि मीनाक्षीच्या मनातल्या सगळ्या शंकाकुशंका विरल्या. जन्मताच आपले काळेभोर डोळे उघडून जग निरखणारी आपली मुलगी कुठल्याही दृष्टीने कमी नाही अशी तिची खात्री झाली.

जाई मोठी होऊ लागली. उजळ वर्ण, काळे मोठे डोळे, कमानदार धनुष्याकृती भुवया, गोलाकार चेहेरा, सरळ नाक, भरीव ओठ व कुरळे कायम भुरभुरलेले काळेभोर केस हे तिचं रूप आईबापांपेक्षा वेगळंच होतं.

राघव व मीनाक्षी यांना आपल्या हुशारीचा, कर्तृत्वाचा अभिमान होता. मोहनही हुशारच होता. पण मीनाक्षी व राघवला जाई असामान्य आहे हे ती लहान असतानाच मान्य करावं लागलं. पुस्तकातली चित्र बघत बघत ती वाचू लागली. मोहनने गंमत म्हणून शिकवलेली गणितं तिला सहज करता येऊ लागली. आजोबांनी भारतभेटीत शिकवलेले पाढे ती तोंडपाठ म्हणू लागली. आईची पेंटिंग्स् बघून चित्रं काढू लागली. पण तिचं खरं प्रेम होतं तिच्या व्हायोलिनवर. तिसऱ्या वर्षीच ती मोहनचं पाहून व्हायोलिन वाजवण्याचे प्रयत्न करू लागली. म्हणून मीनाक्षीने तिलाही शिकवणी ठेवली. व्हायोलिनवादनात जाईची भराभर प्रगती होत गेली. ती व्हायोलिन वाजवू लागली ती थांबलीच नाही.

जाईत आणखीही एक गुण होता. लहान थोर सगळेच, ती कुठेही गेली तरी तिच्याकडे आकर्षित होत असत. ह्या आकर्षणामागचं गूढ मीनाक्षीला कधीच उलगडलं नाही. तिच्या मंद स्मितात, गोड आवाजात एक प्रकारची जादू होती. माणसांनाच नव्हे तर कुत्र्यामाजरांनाही तिचं आकर्षण वाटत असे.

कॉलेजला जायची वेळ आल्यावर जाईने वेल्स्ली ह्या कॉलेजात जायचं ठरवलं. मुलगी जवळच राहणार म्हणून मीनाक्षी व राघव खूष झाले. कारण मोहन दूर कॅलिफोर्नियात होता.

जाईला आपल्या सर्व गुणांची पूर्ण जाणीव होती. तिला गगनाला गवसणी घालायची होती पण ती घालण्यासाठी कुठला मार्ग स्वीकारायचा हे तिला आजवर ठरवता आलं नव्हतं. कॉलेजमध्ये तिला वेगवेगळ्या विषयांचा अभ्यास करून स्वतःचा शोध लावायचा होता. ह्या स्वतःच्या शोधात तिने स्वतःला बुडवून घेतलं.

हा शोध घेण्यासाठी तिने शक्य तितक्या विषयांचा अभ्यास करायचा, परदेशात प्रवास करायचा, वेगवेगळ्या देशांच्या विद्यार्थ्यांशी ओळख करून घ्यायची व जमेल तेव्हा डेटिंग करून आपल्याला जीवनासाठी कसा हवा ते ठरवायचं असा अष्टपैलू बेत आखला होता.

हा शोध घेत घेत ती कॉलेजच्या तिसऱ्या वर्षाला पोचली. व्हायोलिनची संगत सुटली नव्हती.

एका संध्याकाळी मित्रमैत्रिणींसह जाई एका गाण्याच्या कार्यक्रमाला गेली. ह्या कार्यक्रमात नेहमीच स्टेजवरती फक्त पेटत्या मशालींच्या उजेडात एक गाणं म्हटलं जाई. हा कार्यक्रम जवळून बघता यावा म्हणून जाईने चौथ्या रांगेतलं तिकिट काढलं होतं.

पण त्या रात्री काहीतरी चुकलं. मशाली स्टेजवर आल्या आणि एक स्फोट झाला. स्टेजवर ज्वाला उफाळल्या. प्रेक्षकवर्ग घाबरून थिएटरबाहेर पडण्यासाठी धडपडू लागला. तोच दुसरा मोठा स्फोट झाला. जाईला आगीचा कल्लोळ तिच्या दिशेने येताना दिसला. तिला किंचाळ्यांचे आवाज ऐकू आले. समोर माणसं चेंगरत आहेत हे तिला जाणवलं. मग तिचा श्वास कोंडला. ती खुर्च्याच्या रांगांमध्ये बेशुद्ध होऊन कोसळली.

तिला जाग आली तेव्हा ती हॉस्पिटलमध्ये होती.

तिने डोळे उघडायचा प्रयत्न केला पण ते उघडेनात.

"आय थिंक शी इज अवेक" एक अपरिचित आवाज तिने ऐकला.

"यस, आय अॅम" जाई म्हणाली.

"जाई, जाई" तिच्या मम्मीचा आवाज आला.

"मम्मी, माझे डोळे"

"त्यांच्यावर पट्टी आहे"

जाई परत गुंगीत गेली.

दुसऱ्या दिवशी जाई जागी झाली तेव्हा पूर्ण शुद्धीवर होती.

"हॅलो" ती म्हणाली.

"जाई" मम्मीने तिचा हात हातात घेतला. मम्मी रडनेय हे तशा परिस्थितीतही जाईला समजलं.

"जाई, हातापायाला, पोटाला ठिकठिकाणी भाजलंय. फार दुखतंय का?" मम्मीने विचारलं.

"सहन होतंय"

"काय झालं तुला आठवतं का?"

जाईने स्मृतीला ताण देत, ती शो बघायला गेली होती तेव्हा काय झालं ते मम्मीला सांगितलं. "माझ्या दिशेने एक आगीचा कल्लोळ येताना दिसला. मग मी अंधारात हरवले."

आई रडतच होती.

त्या दिवशी डोळ्यावरची पट्टी निघाली.

जाईच्या जगात कायमचा अंधार झाला होता.

त्या रात्री जाईच्या जखमांवरच्या पट्ट्या तिने हात लावून चाचपल्या. यातना कायमच्या सोबतीला होत्या. डोळे गेल्याचं दुःख होतंच. पण जाईला विचार करायला वेळ नव्हता. कॉलेजमधले मित्रमैत्रिणी सतत भेटायला येत होते. सोशल वर्कर भेटी देत होती.

"तुझ्या जखमा साधारण भरल्यावर तुला घरी पाठवणार. मी व डॅडींनी तू बरी झाल्यावर दृष्टी अधू असणाऱ्या मुलांच्या शाळेत वर्ष, दोन वर्ष तुला पाठवायचं असं सोशल वर्करच्या सल्ल्याने ठरवलंय." मम्मीने तिला एक दिवस सांगितलं.

जाईची विचारशक्ती बधीर झाली होती. 'मम्मीडॅडी आपल्या हिताचाच विचार करतायत' तिने स्वतःला समजावलं आणि मम्मीडॅडीच्या बेताला संमती दिली.

जाई घरी पोचल्यावर एक दिवस टॉड तिच्या घरी आला. शाळेनेच त्याला पाठवलं होतं. जाईला तिच्या जखमा पूर्ण भरेपर्यंत घरी राहावं लागणार होतं. ती घरी असताना तिला जगात वावरण्याचं शिक्षण देण्यासाठी शाळेने टॉडला पाठवलं होतं. टॉड अलूमिनमच्या दोन लाल टोकाच्या काढ्या बरोबर घेऊन आला. दृष्टीहीन

स्त्रीपुरुषांना ती काठी वापरून घरात, रस्त्यावर व इतर ठिकाणी कसं फिरायचं हे शिकवण्याचं काम तो करायचा.

टॉडने येताच मुळीच वेळ घालवला नाही. स्वतःची ओळख करून देऊन त्याने विचारलं, "तुझ्या हातापायाला जखमा झाल्यात त्या फार दुखताहेत का?"

"मला भाजलेलं अजूनही दुखतं. पायांसमोर खुर्च्याची रांग होती. म्हणून पायाला थोड्याच जखमा झाल्या. हाताला व पोटाला अजूनही खूप दुखतं."

"चालता येतं का?"

"हळूहळू"

"मग आपण हळूहळू चालू."

टॉड तिला काठी वापरून कसं चालायचं ते शिकवू लागला. "प्राणी त्यांच्या चेहेऱ्यावरच्या व्हिस्करसूचा अँटेनासारखा उपयोग त्यांच्या भोवतालचं जग, वातावरण समजून घेण्यासाठी करतात. ही आपली काठी अँटेनासारखी आहे. दृष्टी नसली तर इतर इंद्रियं तीव्र होतात. ती इंद्रियं, काठी व मन वापरून आपल्याला ह्या जगात हिंडायला शिकायचं आहे. उदाहरणार्थ कपड्याला हात लावून कापड कसं लागतं, बटनांचे आकार काय आहेत, शिवण कशी आहे हे लक्षात ठेवायचं. मग कपडा काय आहे हे ओळखता येतं. डोळस माणसाला न जाणवणाऱ्या फॅक्टर्स आपल्याला स्मृतीबद्ध करायला शिकायचं आहे. कुत्र्याला येणारे वास आपल्याला आले पाहिजेत. एरवी सपाट वाटणाऱ्या जमिनीचे चढउतार, छोटे खाचखळगे, दाराची सौम्य कुरकुर, खोलीतील सामानाची रचना सगळं ध्यानात ठेवलं पाहिजे. बसमधून जाताना बसचे स्टॉपस, बसची गती केव्हा मंद होते, बस कधी कलते, कधी व किती वळण घेते हे आपल्याला महत्त्वाचं आहे. आज तुला तुझ्या घरात हिंडायला शिकवतो."

घरात हिंडून झाल्यावर टॉड म्हणाला, "उद्या येतो. आज तू दमली असशील." जाईला 'बाय' म्हणून टॉड गेला.

दुसऱ्या दिवशी टॉडने जाईला तिच्या बागेत नेलं.

आटपंधरा दिवसात जाई बागेत व घरात सरावाने हिंडूफिरू लागली. धावत जिने चढू लागली.

चेहेऱ्यावरच्या पड्या निघाल्या आणि जाईचा तिच्या आईशी मतभेद झाला, "जाई, प्लॅस्टिक सर्जरीने तुझ्या चेहेऱ्यावर चट्टे पडलेत ते नाहीसे करता येतील."

"मम्मी, मला आणखी यातना नकोत. माझ्या चेहेऱ्यावरचे डाग कोण बघतंय?"

"ते चांगले दिसत नाहीत जाई."

"मला ते दिसतच नाहीत. पण हात लावून ते कसे दिसत असतील याची मी कल्पना करू शकते."

"बरं. राहिलं."

चेहेऱ्यावरच्या सर्जरीची घाई करण्यात आपण चूक केली असं मीनाक्षीला वाटलं.

दुसऱ्या दिवशी त्या मतभेदाबद्दल जाईने ढोंडला सांगितलं आणि विचारलं, "ढोंड, ते डाग वाईट दिसतात का?"

ढोंड मोठ्याने हसला, "ते मला कसं कळणार? तुझ्या चेहेऱ्याला हात लावायला मला परवानगी देशील?"

जाईला आश्चर्याचा धक्का बसला. "ढोंड, तुला दिसत नाही?"

"अर्थात नाही."

"मग मी कशी दिसते असं तुला वाटतं?"

"चेहेऱ्याला हात लावू?"

"लाव."

ढोंडची बोट हळुवारपणे जाईच्या चेहेऱ्यावर, केसावर फिरली. "सुंदर दिसतेस."

"ते डाग?"

"ते आहेत."

"ढोंड, तू जन्मांधळा आहेस?"

"नाही. लहानपणी मला डोळ्यांचा विकार झाला होता. त्यावर उपचार झाले नाहीत म्हणून मी आंधळा झालो."

"का उपचार झाले नाहीत?"

"वडील नाहीत. घरची गरिबी. आईला असंख्य मुलं."

"टॉड, तू कोण आहेस?"

"माणूस."

"तसं नव्हे."

"वंश म्हणतेस का?"

"हो."

"आफ्रिकन अमेरिकन."

"तुझ्या चेहेऱ्याला मी हात लावू?"

"लाव."

"तुझे केस कुरळे आहेत. माझ्यासारखे."

"तुझ्यापेक्षा खूप कुरळे आहेत."

"टॉड, तू कुठला?"

"मिसिसिपी."

"इथे कसा पोहोचलास?"

"मी आंधळा झाल्यावर चर्चमधल्या एका बाईने मला या शाळेत पाठवलं. शाळेतच मी लहानाचा मोठा झालो."

"तुझी आई? भावंडं?"

"आई आहे. भावंडं विखुरली. दोन भाऊ तुरुंगात आहेत. एक मिलिटरीत. एक नोकरी करतो. एक बहीण वेलफेअरवर मुलं वाढवते. आंधळेपणामुळे माझं भलंच झालं असं म्हणायला हवं."

"तुझी कथा ऐकल्यावर मला स्वतःची कीव करणं अशक्य झालंय."

दॉड गेल्यावर मम्मी जाईला म्हणाली, "जाई, तू दॉडच्या प्रेमात पडतेयस का?"

"काय?"

"तुम्ही एकमेकांच्या चेहेऱ्याला हात लावत होतात म्हणून विचारलं."

"आता माझी दृष्टी माझ्या बोटात उतरलीय." जाई म्हणाली.

मम्मीने सुस्कारा सोडला, "बरं झालं तुझं त्याच्यावर प्रेम नाही ते. तो कसा दिसतो ते तुला माहित नाही."

"मम्मी, कोण कसं दिसतं याच्याशी मला पूर्वीही कर्तव्य नव्हतं आणि आताही नाही."

दोन दिवसांनी दॉडने जाईला सांगितलं, "तुला जे शिकवणं शक्य होतं ते शिकवून झालंय."

"मग आणखी काहीतरी शिकव."

"आणखी काही तू भराभर शाळेत शिकशील. तू हुशार आहेस. तुला ते कठीण जाणार नाही."

जाईला भेटायला येणाऱ्या मित्रमैत्रिणींचा प्रवाह हळूहळू आटू लागला. तिला वेळ कसा घालवावा हे समजत नव्हतं.

दॉड जाईला शिकवायला यायचा थांबला. पण मधून मधून भेटायला यायचा, तिला घेऊन फिरायला जायचा. तो बरोबर असला की जाईला त्याचा आधार वाटत असे. अजून एकटीने घराबाहेर पडायला तिला भीती वाटत असे.

जाई पूर्ण बरी झाल्यावर शाळेत जाण्याची वेळ आली. जाई शाळेतच डॉर्ममध्ये राहणार होती.

शाळेत पोचल्यावर दॉड परत तिच्या जीवनात आला. त्याच्या हातावर हात ठेवून ती शाळेत फिरून आली. हळूहळू दरवाजे, अंतर, वळणं तिला पाठ झाली. ती एकटी मुक्तपणे हिंडू लागली.

एका संध्याकाळी राघव व मीनाक्षी जाईसाठी जेवण घेऊन आले. तेव्हा दिवेलागण झाली होती. शाळेतल्या मिणमिणत्या दिव्यांच्या प्रकाशात राघव व मीनाक्षी अडखळू लागले. जाई त्यांच्यापुढे धावत होती.

"जाई, हळू. तुझ्या या शाळेत मला काहीच दिसत नाही." राघव म्हणाला.

"माझा हात धरा डंडी." जाईने हात पुढे केला. मग ती म्हणाली, "तो बघा समोरून टॉड येतोय."

"मला तर दिसत नाही. तुला कसा कळलं?"

"पावलांच्या आवाजावरून."

"तुझ्या शाळेत आम्हीच आंधळे." राघव म्हणाला. "आणि तुझे कान तीक्ष्ण झाले आहेत."

जाईच्या शाळेत तिच्या वयाचे विद्यार्थी, विद्यार्थिनी थोडेच होते. जे होते त्यांच्याशी तिची मैत्री झाली. लहान व दीनएजर मुलांतही ती मिळूनमिसळून राहू लागली. तिची व्हायोलिनची शिकवणी व व्हायोलिनवादन हा तिला पूर्वायुष्याशी बांधणारा दुवा होता. तिला विरंगुळा देणारा तो छंद होता. इतर अनेक उद्योग कमी झाल्याने व्हायोलिनवादनाची प्रॅक्टिस ती जास्त वेळ करू लागली. अखेरीस तिच्या शिक्षकाने तिला प्रोफेशनल ऑर्केस्ट्राच्या ऑडिशनला नेली. परीक्षकांना तिचं वादन पसंत पडलं. ती प्रॅक्टिससाठी व ऑर्केस्ट्राचे थिएटरमध्ये कार्यक्रम असताना टिकटिकाणी जाऊ लागली.

तिथे तिची सॅमशी ओळख झाली.

दोनतीन वेळा इतर कलाकारांसह सॅम व जाई प्रॅक्टिसनंतर रेस्टॉरंटमध्ये जेवायला जाऊन आले. सॅम तिला डॉर्ममध्ये पोचवायला येऊ लागला. कधी कधी तिला पोचवल्यावर कॉफीसाठी तिच्याबरोबर कॅफेटेरियात जाऊ लागला. मग एक दिवस त्याने तिला डेटिंगसाठी बोलावलं. तिने संमती दिली. त्यांची मैत्री वाढत गेली. एका रविवारी सॅम तिला आपल्या आईवडिलांच्या घरी पार्टीला घेऊन गेला. दिसलं नाही तरी सॅमच्या आईवडिलांचं घर राजेशाही होतं हे जाईला समजलं.

मग जाईने सॅमला आपल्या घरी बोलावलं. राघव व मीनाक्षीची सॅमशी ओळख झाली.

एका शनिवारी सकाळी जाईला राघवचा फोन आला, "जाई, आज दुपारी लंचला येऊन जा."

"येते." जाई बरेच दिवस घरी गेली नव्हती. ती टॅक्सी घेऊन घरी पोचली. तिने बेल वाजवली. दरवाजा सॅमनेच उघडला. "हॅलो, जाई" सॅम म्हणाला.

"सॅम! तू इथे कुठे?"

"तू इथे असशील म्हणून फोन केला तर तू लंचला येणार म्हणून समजलं. मग इथेच आलो."

"आज प्रॅक्टिस आहे का?"

"नाही. तुझी मम्मी म्हणाली 'लंचला ये' म्हणून आलो."

जाईला थोडं आश्चर्य वाटलं. पण तिने आणखी प्रश्न विचारले नाहीत.

मजेत लंच झाला. मम्मीडॅडी आज खूष आहेत असं जाईला वाटून गेलं.

लंच झाल्यावर सॅमने जाईला विचारलं, "आज हवा व्हान आहे. फिरायला येतेस का?"

"चल."

जाई आणि सॅम फिरायला निघाले.

घराबाहेर पडताच सॅम म्हणाला, "जाई, आता तुला खरं सांगायची वेळ आलीय."

"मग आत्तापर्यंत काय खोटं सांगत होतास?"

"तसं नाही....लपवाळपवी खेळत हातो."

"काय लपवलंस माझ्यापासून?"

"जाई, माझं तुझ्यावर प्रेम आहे. रात्रंदिवस तू माझ्या डोळ्यासमोर असतेस. माझ्या मनाचा तू कब्जा घेतला आहेस. तुझ्याशिवाय जगणं मला शक्य नाही. जाई, तू माझ्याशी लग्न करशील?"

जाई जागच्या जागी थिजली. नेहमी तिचा एक हात सॅमच्या हातावर ठेवून ती चालत असे. तो आता सॅमने घट्ट पकडला होता.

"जाई, मी तुझ्यापेक्षा बारा वर्षांनी मोठा आहे. तुला चालेल का? माझ्या आईवडिलांची मोठी इस्टेट आहे. पैशाचा आपल्याला तुटवडा नाही. व्हायोलिन हेच माझं जग. तुलाही ते महत्त्वाचं आहे. तुला मूल हवं असेल तर हरकत नाही. आपण गर्हर्नस ठेवू. माझे आईवडिल आणि तुझे आईवडिल मदत करायला तयार आहेत."

"तू माझ्या मम्मीडॅडींना विचारलंस?"

"मी अगदी जुन्या पद्धतीने प्रथम त्यांची परवानगी घेतली. जाई, तू इथेच उभी राहणार आहेस का?"

जाई चालू लागली.

"जाई, ...बोल! काही तरी बोल."

"सॅम, दृष्टी गेल्यावर मी प्रेम, लग्न हा विचारच मनातून काढून टाकला होता."

"मग तुझं उत्तर काय?"

"मला विचार करायला हवा. तू मला मोठा धक्का दिलायस. त्यातून सावरून आयुष्याची नवी दिशा शोधायला हवी."

सॅम व जाई घरी परतले. सॅमने घरी पोचताच जाईचा व जाईच्या आईवडिलांचा निरोप घेतला.

जाई धप्पदिशी किचनच्या खुर्चीवर बसली. मम्मीने तिच्यापुढे हॉट चॉकलेटचा कप सरकवला. तिच्या मनात वादळ उठलंय हे मम्मीने ओळखलं.

"जाई, तू सॅमला काय उत्तर दिलंस?" मम्मीने विचारलं.

"विचार करते म्हणून सांगितलं."

"जाई, सॅम एकदम चांगला मुलगा वाटतो." मम्मीला आता बोलल्याशिवाय राहवेना. "त्याच्याकडे खूप पैसे आहेत."

"त्याच्या आईवडिलांकडे" जाईने मम्मीची चूक दाखवून दिली.

"आमच्याकडेही आहेत. तुला आणि सॅमला जन्मभर पुरतील. मोहनचं कॅलिफोर्नियात छान चाललंय. त्याला आमच्या पैशाची गरज नाही."

"मम्मी, हा पैशाचा प्रश्न नाही."

"त्याचं तुझ्यावर प्रेम आहे. तुला त्याच्याबद्दल काय वाटतं?"

"आत्तापर्यंत मी प्रेमाचा, लग्नाचा विचारच केला नव्हता."

"मग आता कर. तुला त्याच्याविषयी आकर्षण वाटत नाही का? जाई, असा मुलगा परत सापडणार नाही."

"आंधळ्या मुलीला तर नाहीच नाही!"

"जाई, तो खरंच हॅडसम आहे. उंची तर तुला कळतेच. चेहेरा पण बोटांनी समजतो. त्याचे डोळे हिरवे आहेत."

"त्याला आत्तापर्यंत कुणी मुलगी का सापडली नाही?"

"ते मी कसं सांगू? तो म्हणाला की तो आजवर कुणाच्या प्रेमात पडला नाही. तो फक्त व्हायोलिनच्या प्रेमात होता."

जाई हसली, "ते मात्र खरं."

"तो म्हणाला की त्याच्या घरी पार्टी होती ना तेव्हा एक प्लॅस्टिक सर्जन आला होता. तो म्हणाला की तुझ्या चेहेऱ्यावरचे चट्टे शस्त्रक्रियेने सहज बरे होतील. ते गेले तर तू आणखी सुंदर दिसशील."

जाई एकदम ताठरली. ममीला ते जाणवलं. "जाई, तू सुंदर दिसावीस असं त्याला वाटणं सहाजिक आहे. त्याचं जग डोळस माणसांचं आहे."

"ते मी क्षणभर विसरले होते." जाईने हॉट चॉकलेटचा कप संपवला. "मम्मी, मी माझ्या जगात परत जाते."

"नको ग. आज राहा ना."

"जायला हवं. एका मुलीला, नीनाला आज पार्टी द्यायचीय."

"मी तुला पोचवते."

कारमधे मम्मीने परत विषय काढला, "सॅम प्लॅस्टिक सर्जरीविषयी बोलला ते तू मनावर घेऊ नकोस."

"नाही घेणार."

सॅमच्या प्रपोझलमुळे जाई अस्वस्थ झाली होती. तिच्या डोक्यात विचार घोंघावत होते. 'मम्मी म्हणते तसं मुलगा चांगला म्हणून प्रेम नसताना त्याच्याशी लग्न करावं का? मम्मीचं लग्न आईवडिलांनी ठरवून झालेलं होतं. सॅमचं व माझं लग्न आईवडिलांनी ठरवलेलं नसलं तरी ते एकतर्फी आहे. सॅम प्रेमात आहे.

मी नाही. माझ्या मम्मीडॅडींना माझी काळजी वाटते. सॅमशी मी लग्न केलं तर कदाचित त्यांच्या डोक्यावरचं ओझं उतरेल. पण ते ओझं उतरवण्यासाठी लग्न करणं योग्य आहे का? अमेरिकेतही मुली पैशासाठी लग्न करतात. म्हणून मी करावं का? शिवाय मला नुकसानभरपाईचे पैसे मिळणार आहेत. मी पैशाची का काळजी करू? लग्न केलंच तर चेहेऱ्यावरच्या चट्ट्यांचं काय? ऑपरेशन केलं तर यातना आहेत. शिवाय स्वतःसाठी नव्हे तर सॅमसाठी

ऑपरेशन करून घेतलं हे मनाला डाचत राहिल. ऑपरेशन केलं नाही व सॅमशी लग्न केलं तर आपला उणेपणा स्वीकारून त्याने आपल्यावर उपकार केले ही भावना मला सतावत राहिल. ह्या प्रश्नाचा सुवर्णमध्य कुठला? मी काय करू?'

एकदम जाईला टॉडची आठवण झाली. 'टॉड, हो टॉडच मला सल्ला देईल. तो माझा खरा मित्र आहे. मला त्याच्याशी बोलायला हवं.'

टॉड भेटेल या आशेने ती पार्टीला गेली. तिथे टॉड नव्हता. हजेरी लावून थोड्या वेळाने तिने नीनाला बेस्ट विशेष दिल्या आणि ती शाळेच्या मागच्या शिक्षकांच्या अपार्टमेंट बिल्डिंगकडे निघाली.

शाळेतल्या अविवाहित शिक्षकांसाठी शाळेच्यामागे तीन मजली इमारत बांधलेली होती. तिथे तिसऱ्या मजल्यावर टॉडचा छोटा अपार्टमेंट होता. एक खोली, त्यातच कोपऱ्यात लहानसं स्वैपाकघर व एका बाजूला बाथरूम. जाई एकदा त्याच्याबरोबर अपार्टमेंटच्या दारापर्यंत गेली होती.

लिफ्टच्या ऐवजी जिने चढत जाई तिसऱ्या मजल्यावर टॉडच्या अपार्टमेंट समोर उभी राहिली. ती फोन न करता आली होती. 'बेल वाजवावी का' याचा विचार करत ती थोडा वेळ थांबली. शेवटी तिने बेल वाजवली.

टॉडने दरवाजा उघडला. "जाई.... तू यावेळी? इथे?" त्याच्या आवाजात थरकाप होता.

"तू कामात आहेस का? पार्टीला आला नाहीस?"

"थोडा वेळ जाणार होतो. सामान आवरतोय.

"तू बरेच दिवसात भेटला नाहीस."

"पूर्वी मधून मधून येत होतो. आता तू बिझी (busy) असतेस."

"आत येऊ? तुला बोलायला वेळ आहे?"

"तुझ्यासाठी मला वेळ आहे. ये. ह्या खुर्चीवर बस. कॉफी करू?" टॉडने जाईला एका खुर्चीकडे नेलं.

"नको"

"पाच मिनिटं थांब. मी फार पसारा मांडलाय. तो आवरतो."

सामान व बॅगा हलवल्याचा आवाज आला. रेफ्रिजरेटर उघडून बंद झाला. "जाई, तुझ्यासाठी हा ज्यूस...."

"धाडकन टॉड पडल्याचा आवाज आला. काचेचा ग्लास खळकन फुटला.

"टॉड, टॉड, काय झालं? तू पडलास का?" त्या खोलीत जाई कधीही आली नव्हती. परिणामी खोली तिला परिचित नव्हती. उठून हाताने चाचपडत ती टॉडला शोधू लागली. "टॉड,... बोल ना...तुला लागलं का?"

काचा नाहीत असं बघून ती तशीच जमिनीवर बसली. ज्यूसने तिची पॅट ओली झाली. ती टॉडला हात फिरवत शोधू लागली.

"टॉड, फोन कुठे आहे? ॲम्ब्युलन्सला फोन करू का?..... टॉड, बोल ना!"

तिला टॉड जमिनीवर पडलेला सापडला. "तुला लागलं का?" तिचे हात टॉडच्या शरीरावरून फिरू लागले.

अकरमात तिच्या भोवती दोन हातांचा विळखा पडला. क्षणभरच तो आवळला गेला. "जाई, जाई..."

"जाई, माय डार्लिंग!"

दुसऱ्या क्षणी विळखा सैल झाला. "सॉरी, सॉरी. तू जवळ आलीस. माझा तोल गेला."

"तुला लागलं का?"

"नाही. तुला ज्यूस द्यायला गेलो. वाटेत बॅग होती ते विसरलो. अडखळून पडलो. तू मला शोधायला लागलीस. म्हटलं जरा थडा करावी म्हणून न बोलता पडून राहिलो. ...पण झालं भलतंच. सॉरी..."

"ग्लास फुटला का?"

"तसा आवाज झाला. पण ग्लास काचेचा नव्हता. फक्त ज्यूस सांडलाय."

"बॅग कशाला भरतोयस?"

"न्यूयॉर्कला चाललोय."

"सहज का कुणाला भेटायला का कामाला?"

"इंटरव्यू आहे."

"तू ही शाळा सोडून चाललास?"

"हो."

"पण का?"

"तुला समजलं नाही का?"

"समजलं. पण तू सांग नीट एकदा."

"काय सांगू? तुझ्यावर माझं प्रेम आहे. पण तुझं आणि माझं जग वेगळं. सॅमचं तुझ्यावर प्रेम आहे. तो तुला प्रपोझ करणार आहे."

"तुला कसं कळलं?"

"तुमच्या ऑर्केस्ट्राच्या प्रॅक्टिसच्या आधी तुम्ही दोघं एकदा कॅफेटेरियात कॉफी घ्यायला आला होता. तेव्हा आपली भेट झाली होती. नंतर तू व्हायोलिन आणायला गेलीस. तेव्हा तो आणि मी दोघंच गप्पा मारत बसलो होतो. त्यावेळी त्याने मला सांगितलं."

टॉड थोडा वेळ थांबून बोलला, "तू आणि तो दोघं श्रीमंत आहात. मी आफ्रिकन अमेरिकन. माझ्या नातेवाईकांत मीच श्रीमंत. माझ्या तुटपुंज्या मिळकतीतून मला माझ्या नातेवाईकांना मदत करावी लागते. आपल्यात वांशिक फरक आहेत."

"सॅममध्ये आणि माझ्यातही वांशिक फरक आहेत. मला वांशिक फरकांची पर्वा पूर्वीही नव्हती. आता तर मला आंधळीला नाहीच नाही."

"आंधळे पण या जगातच राहतात. जाई, तू माझ्या आयुष्यात आलीस. तुझा सहवास मला लाभला यातच मला आनंद आहे. मी लहानपणी आकाशात चमकणाऱ्या चांदण्या बघितल्या आहेत. तशी तू एक चांदणी आहेस. थोडे दिवस माझ्या आयुष्यात चमकून गेलीस एकदा स्मृती मला पुरेल."

जाई आश्चर्याच्या धक्क्यातून जागी होईपर्यंत थोडा वेळ गेला.

"तुझं माझ्यावर प्रेम आहे हेच मला समजलं नव्हतं."

टॉड मोठ्याने हसला. "माझं एकट्याचं नव्हे, कॉलेजमधल्या तुझ्या अनेक मित्रांचं तुझ्यावर प्रेम आहे."

"प्रेम, लग्न यांचा विचार मी मनातून काढून टाकला होता."

"आंधळ्यांना भावना नसाव्यात असं तुझं मत झालंय का?"

"मी फक्त माझ्याविषयी बोलतेय.".... जाई थोडी अडखळली. "मला तुझा सल्ला घ्यायचा होता. म्हणून मी आले होते."

"बोल."

"सॅमने मला प्रपोझ केलं. पण माझ्या चेहेऱ्यावरचे चट्टे प्लॅस्टिक सर्जरीने काढून टाकावेत असं त्याचं मत आहे."

"प्रत्येक डोळस माणसाला तसं वाटणं साहजिक आहे."

"माझी मम्मी तेच म्हणाली. पण मला ते पटत नाही. मी जशी आहे तशी मला स्वीकारणारा कुणी भेटला तर मी त्याच्याशी लग्न करण्याचा विचार करीन."

"मग तुला आंधळा माणूसच शोधायला हवा." डॉड मोठ्याने हसला.

"डॉड, थट्टा करू नकोस."

"थट्टा करतो. मग आपण दोघं हसू. नाही तर मी आता रडणार आहे. तुझ्यापासून दूर जाणं सोपं नाही."

जाई गप्प बसून राहिली.

"पार्टीला येतेस का?"

"नको...मी आता माझ्या खोलीवर जाते. दिवसभर घडलेल्या घटनांनी मी पार गोंधळले आहे."

डॉड पार्टीला गेला. जाई तिच्या खोलीवर परतली. तिच्या डोक्यात विचारचक्रं फिरत होती. 'स्वतःचा शोध लावायला मी कॉलेजात गेले. तो शोध लागण्याआधीच अपघात झाला. माझी दृष्टी गेली. डोळ्यांवाचून कसं जगायचं हे शिकण्यात गेलं दीड वर्षं गेलं. मला काय हवं? ह्या रहस्याचा अजूनही मला उलगडा झालेला नाही. काय करू म्हणून डॉडला विचारायला गेले तर आणखीनच घोटाळा झाला. मुख्य प्रश्न- लग्न करायला माझ्या मनाची तयारी झाली आहे का नाही हा आहे. मी काय करू? सॅमला काय सांगू?'

विचार करून जाईचं डोकं भरभरायला लागलं.

एकदम तिची नजर कोपण्यात उभ्या असणाऱ्या व्हायोलिनवर पडली. तिने केस उघडून व्हायोलिन बाहेर काढलं. ते घेऊन ती डॉर्मच्या मागच्या बागेत गेली.

न्यू इंग्लंडच्या समरची ती संध्याकाळ. हिरव्या गवतावर सोनेरी उन्हा सांडलं होतं. त्या उन्हात मुलं खेळत होती, स्त्रीपुरुष हिंडत होते. काही पुस्तक वाचत पडले होते.

एका झाडाखालच्या बाकावर बसून जाईने व्हायोलिन वाजवायला सुरवात केली. मधुर सूर आसमंतात निनादू लागले. जाईभोवती मुलांचं व स्त्रीपुरुष श्रोत्यांचं कडं जमलं. मधून मधून टाळ्या वाजवून श्रोते जाईला प्रोत्साहन देऊ लागले. दिवसभर झालेल्या घटना विसरून जाई व्हायोलिनच्या सुरात धुंद झाली आणि व्हायोलिन वाजवत राहिली.

पूर्वप्रसिद्धी, "एकता".